Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Monestir de Sant Sebastià dels Gorgs

Avinyonet del Penedès

Ubicació

Comarca:	Alt Penedès
Lloc/Adreça:	Sant Sebastià dels Gorgs 08792 AVINYONET DEL PENEDÈS.
Emplaçament	Plaça al centre del nucli urbà

Coordenades:

Latitud:	41.38072
Longitud:	1.76581
UTM Est (X):	396801
UTM Nord (Y):	4581757

Classificació

Número de fitxa	08013-2
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Medieval Romànic Gòtic Modern Contemporani
Segle	XI
Estat de conservació	Bo
Notes de conservació:	Els treballs de rehabilitació del conjunt monumental es van iniciar el 1961, data en que la Diputació de Barcelona va emprendre diverses campanyes de restauració de l'antic priorat, especialment entre el 1970 i el 1974, i es dugueren a terme importants obres de consolidació del claustre i del campanar (PLADEVALL-LLORACH, 1992: 82).
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIN
Europea – Atributs inspire:	National Monument Record – Religiós i/o funerari
Observacions protecció:	BCIN
Data aprovació:	dj., 31/08/2000 - 12:00

Número inventari	BCIN - R.I. - 51 - 0010511 – 00000 IPAC Núm. 2502 (el monestir) i 2522 (el calze) ACCN
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Restringit
Ús actual:	Religiós
Titularitat	Privada
Titular:	Arquebisbat de Barcelona C/ Bisbe, 5, 08002-BARCELONA
Autoria de la fitxa	J.M. Huélamo - ARQUEOCIÈNCIA
Data de registre de la fitxa:	dv., 15/11/2002 - 01:00

Descripció

En una elevació natural s'alça aquest conjunt que presideix la plana d'Avinyonet. Es tracta de les dependències i l'església d'un antic monestir, avui església parroquial, que va centrar el nucli urbà crescut al seu redós i que porta el mateix nom. Hi destaquen les següents estructures de caire monàstic: l'església, situada al nord; el claustre, que centrava les dependències monacals, adossat a la banda sud de l'església i en part envaït per una casa que potser substitueix antigues dependències, i el campanar, amb enteixinat de guix a sota l' últim trespol de la torre, sense campanes, però que representa una construcció singular de grans dimensions adossada al costat sud-est de l'església. L'església és d'una sola nau capçada al llevant per un absis quadrat, cobert amb volta de creueria, amb contraforts als angles. Fou construïda després del 1380. No es pot precisar si s'aprofità o no el mur preexistent, ja que es cobert per uns arrebossats; en aquest mur hi ha una capella de planta rectangular coberta amb volta de canó de perfil apuntat, construïda entre el contrafort de l'arc d'obertura de l'absis i el contrafort de l'arc diafragmàtic apuntat del mig de la nau. La nau és coberta amb una volta de rajol, de perfil rebaixat, que amaga l'embigat, suportat pels arcs diafragmàtics. La façana de ponent es troba en el lloc on sembla devia haver-hi un segon arc diafragmàtic. En aquesta paret s'obre la portada, amb llinda i timpà esculpit, emfatitzat per un arquivolta que arrenca de sengles impostes, les quals probablement substitueixen dues columnes que devien existir abans que es desmuntés la portada del seu lloc original, vers l'any 1606 segons la inscripció que figura sota l'escut de Montserrat (monestir del qual passa a dependre aquest cenobi des del 1409), en la mateixa portada. El mur sud és la part de l'església on es conserven més elements de l'edifici original, abans de la seva transformació a la fi del segle XIV. Dels elements decoratius s'ha de destacar: 1- La porta: 1.1. el timpà, resseguit externament per una sanefa vegetal, en la qual s'entrecreuen dues tiges amb trifolis, de la mateixa manera que a les impostes. Al centre es situa una Maiestas Domini flanquejada per dos àngels que sostenen la mandorla mística. 1.2. les mènsules, en les que es representa un atlant (dreta) i una àguila que ataca un lleó (esquerra) 2. El claustre: Arcades de mig punt a les galeries oriental de les quals arrenquen capitells molt senzills, amb decoració geomètrica, uns i figurativa els altres. Destaca un capitell 3. L'enteixinat del sostre del segon pis del campanar, fet en guix. En aquest mateix pis hi ha tota una sèrie de grafitti populars que copsen d'interès documental. 4. La clau de la volta de creueria, decorada amb la imatge d'un Sant Martí voltat de sagetes, o sia, reconvertit en Sant Sebastià Destaca també el sarcòfag amb coberta rescrit en el moment del seu descobriment pel prior que va obrir-lo. La inscripció diu: "FRA GUSTIN BRAGAO AYUSO DE CANILLAS PRIOR DESTE PRIOSATO. ABRI AÑO 1785. I EN ELLOS NO HALLE SINO VARIAS CALABERAS I HUESOS". Aquest sarcòfag es troba adossat a un dels murs de la sagristia, a la planta baixa del campanar. Un altre sarcòfag descobert el 1916 es va traslladar al Museu Diocesà de Barcelona on es conserva avui. Es tracta del sepulcre d'Arnau de Vilanova. El disseny del vitrall de l'absis i el de la làmpada baldaquí de l'altar són del Sr. Cànovas i van ser fets l'any 1990. La realització és de l'empresa QUEI de Barcelona. Sota un dels sarcòfags conservats destaca l'existència d'un cap humà grosserament traçat que recorda una mènsula que presenta el mateix motiu figuratiu, i que es conserva a l'exterior de l'absis de Sant Jaume de Moja. El conjunt està tancat per un mur perimetral, incloent les cases de Can Pujol

i Ca l'Isidret, i allò que devien ser en part horts. Els solars ocupats per aquestes dues cases s'haurien d'integrar dins el perímetre d'interès arqueològic del monument en qüestió.

Observacions:

També resulta d'interès el calze contemporani fet per l'orfebre Joaquim Carreras i Nolla (Barcelona 1869-1948) (INVENTARI DE PATRIMONI, 1980-1985) Un motiu idèntic al del timpà de l'església es troba a la església francesa de Vezelay, encara de factura més depurada. (Continuació història) A finals del segle XII o començament del XIII es va realitzar l'ala de llevant del claustre, hipotèticament la de migdia (de la qual avui no en resta cap vestigi) i el portal romànic actual a instàncies del monjos marsellesos. Aquest portal romànic estava en una posició més avançada, en la mateixa línia que l'actual porta oest del claustre. Segurament llavors s'aixecaren una sèrie de dependències monacals entorn del claustre. El 1373 un terratrèmol afecta bona part del monestir. Potser l'edifici va patir danys, ja que en 1380 en una visita pastoral es palesa l'estat d'enrunament de l'absis i el campanar. Entre 1388 i 1450, més o menys, es duen a terme obres que consisteixen en refer els trespols del campanar, bastir l'absis actual amb volta de creueria subjectada per una clau –amb un Sant Martí voltat de sagetes, o sia, reconvertit en Sant Sebastià- i una coberta plana que desguassa per les gàrgoles dels contraforts de la seva part de llevant. A partir del segle XIV el monestir va patir una degeneració constant que tampoc es va acabar amb la seva incorporació a l'abadia de Montserrat el 1409, entrant poc desprès en una total decadència fins desaparèixer de l'interior de les seves dependències tot rastre de vida comunitària. Així, les rendes que mantenien els tres o quatre monjos que encara subsistien, passaren a ser percebudes per l'abadia matriu. Sant Sebastià va esdevenir un simple centre d'administració de diverses propietats de Montserrat, però menat per un prior. Des del segle XIV i durant els segles XV i XVI, les edificacions del monestir van patir un deteriorament molt gran, tot i les obres realitzades a la capçalera de l'església durant el segle XIV. D'aquesta manera, tot el conjunt va acabar en estat ruïnós, tal com expliquen les visites pastorals del segle XVI. Les últimes reformes importants documentades són de l'any 1606, en època del pare Jaume Forner, abat de Montserrat. Aquestes obres es van centrar fonamentalment en el trasllat del portal romànic a l'emplaçament actual, que comporta l'escurçament de la nau per la banda de ponent; l'obertura d'un òcul sobre el portal; potser la realització de la volta escarssera i el paviment de la nau; probablement, la construcció de la capella del Roser, al mur nord de l'església; una nova coberta per al campanar i segurament també l'enteixinat de guix situat sota el seu últim trespol; i l'engrandiment de l'edifici prioral per ponent. Ja en aquells anys i fins a l'exclaustració, Sant Sebastià havia esdevingut una simple propietat que els priors arrendaven a pagesos de la comarca. L'any 1785, el prior Agustí Bragado obre els sarcòfags de la planta baixa del campanar i en un d'ells grava el seu nom. Segurament és l'època en què s'aixeca el cor. La desaparició definitiva del priorat es va produir entre el 1821 (exclaustració i subhasta, passant a mans de particulars) i el 1835, any aquest darrer en que es produeix la definitiva secularització. Tot i el parèntesi de l'últim període de govern de Ferran VII, els antics propietaris, Jaume Hugas i Josep Faiges, recuperaven la finca el 1835, excepte l'església, que va passar a ser considerada un annex de la parròquia d'Avinyonet i, a partir del 1851, parròquia independent" (PLADEVALL-LLORACH, 1992: 79-82). El calze és obra de l'orfebre Joaquim Carreras i Nolla (Barcelona 1869-1948), que era descendent d'una família d'argenters i joiers fundada per Francesc Carreras i Matas a Barcelona, l'any 1766. L'any 1915 s'associà amb la família Masriera i fou iniciada la casa Masriera i Carreras, S.A.(INVENTARI DE PATRIMONI, 1980-1985)

Història

El topònim del lloc de Sant Sebastià dels Gorgs apareix des del segle X, mentre que la fundació del monestir de Sant Sebastià data del segle XI. El nom té l'origen en la riera del mateix nom que transcorre

prop del cenobi, i que encara presenta diversos gorgs al seu recorregut. La notícia més antiga coneguda en que es menciona aquest enclau religiós és de l'any 1024, quan es lleguen a aquesta església unes terres situades al terme d'Eramprunyà. Tanmateix, el primer document escrit en que es fa menció del topònim es troba al Cartulari de Sant Cugat del Vallès (núm. 112). Es tracta d'una delimitació de terres cedides a Sant Cugat, datat el 15 de gener de l'any 976 (JUNQUERAS, ESCAYOL, 2001: 1): "de orientis in ipsos gorgos, de meridie in villa de Lobos" . Existia, doncs, hipotèticament ja al segle XI, una església pre-romànica, de planta rectangular i amb coberta a dues aigües suportada per encavallades de fusta, que seria l'edifici fundacional del posterior monestir. Un testimoni de gran interès que dona a conèixer l'inici de la vida monàstica és el testament d'Ermengarda, filla del comte Borrell II de Barcelona i mare de Mir Geribert, dictat el 1030. En ell, Ermengarda dona a Sant Sebastià les vinyes que tenia als Gorgs i altres propietats menys importants. Així mateix, va ordenar vendre els seus cavalls, pollins, muls, porcs i espets de pa. També deixà a l'església de Sant Sebastià sis vaques més i la meitat de l'alou de Ventallós. La clàusula més rellevant d'aquest testament és aquella en la qual Ermengarda disposà que s'establissin a Sant Sebastià quatre monjos que, conjuntament amb els clergues que hi visquessin, tenien l'obligació de celebrar missa cada dia i resar matines i vespres, pregant per la salvació de la seva ànima. L'encarregat de tirar endavant les darreres disposicions d'Ermengarda va ser el seu fill, Mir Geribert, que es pot considerar el fundador del monestir. El "príncep d'Olèrdola", com es conegut aquest personatge, es va ocupar de la dotació del cenobi, que esdevingué el monestir familiar on ell i els seus descendents havien de ser enterrats. És significatiu en aquest sentit el testament sacramental de Mir Geribert del 1060, jurat precisament sobre l'altar de Sant Martí de l'església de Sant Sebastià dels Gorgs. Es desconeix la data exacta de la consagració de la primera església i del començament de la vida comunitària, però en tot cas el cenobi ja funcionava el 1043 quan l'abat Miró i la resta de monjos van vendre a Geribert i a la seva esposa una parellada de terra al terme d'Olèrdola. Un dels signants d'aquesta carta de compra-venda és el mateix Mir Geribert. En poc temps Sant Sebastià va esdevenir el principal monestir del Penedès i de les comarques veïnes de l'Anoia i del Baix Llobregat. Aquest inici independent i brillant no va reeixir, ja que des del 1052 Sant Sebastià esdevingué un priorat, mesura portada a terme pel mateix Mir Geribert i la seva esposa Guisla, qui per tal d'assegurar la tutoria d'una abadia famosa i evitar les usurpacions de béns, va decidir la unió del petit cenobi amb Sant Víctor de Marsella, centre d'irradiació de la reforma gregoriana. L'any 1059 es produeix la unió definitiva, quan Geribert firmà un pacte amb l'abat de Sant Víctor de Marsella, pel qual des d'aquell moment els monjos provençals posseirien el priorat, tot observant la regla de Sant Benet. En el document es deixava clar que Sant Sebastià restaria per sempre més sota la protecció de la família de Mir Geribert, els Santmartí. La dotació essencial del monestir estava formada per les terres que l'envoltaven, per la parròquia de Sant Pau d'Ordal i per altres alous escampats per tot el Penedès. A més el monestir era propietari d'altres béns dispersos, entre el quals caldria destacar la Parellada dels Pòdols, sota el camí que anava del priorat a la Granada, els masos de Malselliga (les Gunyoles), un mas a Avinyonet i altres masos i alous per tot el Penedès, especialment als castells de Subirats i Santmartí.

Bibliografia

ADELL I GISBERT, Joan-Albert (1992) "Sant Sebastià dels Gorgs". Catalunya Romànica. El Penedès. L'Anoia. Avinyonet del Penedès, vol. XIX. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. Pp.: 79-85. GALÍ, David (1999) El Monestir de Sant Sebastià dels Gorgs (Avinyonet del Penedès) a través de la Història Oral (història de la restauració, 1961-1977). 2 vols. INVENTARI DE PATRIMONI (1980-1985) Servei del Patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Núm. 2502 (el monestir) i 2522 (el calze) ACCN MARGARIT, Mn. A. (1999) Sant Sebastià dels Gorgs. A la llum dels indicis arqueològics. Memòria de 1992. Treball inèdit ciclostilat a l'Arxiu Parroquial de Sant Cugat Sesgarrigues. OSONA, A. (1893) Guía itinararia de las serras de la Costa de Ponent de Barcelona ó sia del Noya inferior al mar y del Llobregat inferior al Panadés dividida en 76 itineraris. Segon edició corregida i augmentada. Barcelona. Pp.: 232-234. PLADEVALL I FONT, Antoni; LLORACH I SANTIS, Salvador

(1992) "Sant Sebastià dels Gorgs". Catalunya Romànica. El Penedès. L'Anoia. Avinyonet del Penedès, vol. XIX. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. Pp.: 79-82.